Львівський національний університет імені Івана Франка

ШАФРАНЬОШ ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 329.78-044.372(73):329.055.5

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ КОНТРКУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У США В 50-70 РР. XX СТ.

23.00.02 – Політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Ужгородському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Вегеш Микола Миколайович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри політології і державного управління

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Андрущенко Тетяна Вікторівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри політичної психології та соціально-правових технологій

кандидат політичних наук, доцент
Гарбадин Андрій Стефанович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії та історії політичної науки

Захист відбудеться «15» листопада 2019 року о «14.30» год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 35.051.17 за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 301.

Із дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Львівського національного університету ім. І.Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано « жовтня» 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради, к.політ.н., доцент В.В. Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження полягає в тому, що явище контркультури має вагомий вплив на сучасні політичні і суспільні рухи, є основою для значної кількості політичних сил. Позиція контркультури, зокрема в екологічній сфері, захисті прав меншин, протидії насильству та сприяння толерантності, стала важливим елементом державної політики в країнах Заходу. Чимало спільнот, які використовують досвід та практику контркультури, виникли на зламі XX-XXI століть у зв'язку з поширенням ІТ-технологій та активно розвиваються у наш час із розвитком інтернет-мережі. Зокрема, йдеться про кіберкультуру, мережеві субкультури. У цьому контексті досвід контркультури 50-70-х років XX століття дозволяє краще зрозуміти сучасні виклики глобального та інформаційного світу.

Також актуальність дослідження обумовлена зростаючим інтересом науки, суспільства, в цілому, до явища контркультури як до політичного, соціального та культурологічного феномену. Зі здобуттям незалежності в Україні спостерігається постійна зацікавленість американською контркультурою. Щороку з'являються нові видання, переклади письменників «розбитого покоління», авторів, які були визначальними для покоління американської контркультури. Принцип самоорганізації, горизонтальних соціальних взаємодій, який був притаманний для Революції Гідності, подальшого волонтерського руху в час російської агресії проти України, має чимало спільних рис із принципами самоорганізації та взаємовідносин, які були характерними для контркультурного руху, зокрема в 60-х роках XX століття.

Значний інтерес до контркультури та субкультурних рухів, з нею пов'язаних, спричинений появою та розвитком в Україні за останні три десятиліття великої кількості різноманітних молодіжних субкультур, які значною мірою є наслідуваннями західних, передусім, американських рухів.

Активним в Україні є розвинутий фестивальний рух, який продовжує традицію субкультурних хепенінгів 60-х років XX століття. Передусім, це щорічні фестивалі «Захід», «Atlas Weekend», «Woodstock Ukraine», «Республіка» та багато інших. Висока відвідуваність інтернет-сайтів, присвячених американській контркультурі, значна кількість професійних і любительських перекладів творів Дж. Керуака, В. Берроуза, К. Кізі, Х.Томпсона та інших свідчать про затребуваність спадщини «розбитого покоління» і «дітей квітів» в Україні. Багато в чому це викликано і тим, що бурхливий розвиток масової культури, який США переживали в середині XX століття, прийшов в Україну в кінці століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрям дослідження пов'язаний з комплексною науковою темою «Політичні, державно-управлінські й регіональні процеси в країнах Центральної та Східної Європи» (номер державної реєстрації 0115U011922), яку виконувала кафедра політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» у 2015–2018 рр.

Мета дисертації полягає в аналізі історії становлення і розкритті явища контркультури у контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70-х роках XX ст. Мета зумовила постановку наступних дослідницьких **завдань**:

- З'ясувати стан наукового опрацювання у рамках сучасної політичної науки проблематики контркультури, окреслити джерельну базу дослідження;
- Дослідити теоретичні концепти, підходи до вивчення контркультури, проаналізувати специфіку співвідношення контркультури і субкультури;
- З'ясувати причини та передумови контркультури у США, охарактеризувати, дослідити зміну ціннісних орієнтацій в американському суспільстві у 50-х роках у контексті контркультурного руху бітників та проаналізувати особливості субкультур 1960-х років;
- Охарактеризувати «новий лівий» рух як складову частину контркультурного процесу та здійснити аналіз діяльності організацій «нових лівих» у США в 60-70-х роках XX століття;
- розкрити причини кризових явищ, які спіткали контркультурний рух у 70-х роках XX століття;
- Визначити вплив контркультури на суспільно-політичні процеси у США в кінці XX – початку XXI століття, визначити її значення для становлення суспільно-політичних рухів та субкультур у кінці XX – початку XXI століття.

Об'єктом дисертації є контркультура в США у 50-70 роках XX століття, сфера її суспільної-політичної активності, що відображалася у політичному, громадському та культурному житті США.

Предметом дослідження – є особливості становлення та подальшого розвитку феномену контркультурного процесу, його вплив на політичні процеси в США у 50-70 роках XX століття.

Методологія та методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є принципи системного аналізу та конфліктологічного підходу, історичний і порівняльний підходи. Використання методологічного підходу системного аналізу дозволяє розглянути контркультуру як цілісне явище, в якому відбувається поєднання та взаємовпливи різних елементів. Також даний підхід дозволяє проаналізувати вплив контркультури на політичну систему суспільства, політичні інститути, а також формування державної політики у США в період 50-70 роках XX століття.

Крім цього, завдяки використанню методології системного аналізу простежується вплив контркультурного руху на політичні процеси в США у кінці XX – початку XXI століття. Важливою в цьому контексті є розуміння (за Д.Істоном) політичної системи як такої, що є відкритою, та постійно перебуває під впливом зовнішнього середовища, пристосовується до його умов, в той же час намагаючись їх підкорити, оптимізувати під себе. Зокрема, з цієї точки зору проаналізований період кризи контркультури на початку 70-х років XX століття та інтеграцію її багатьох елементів до базової культури суспільства, зміни

ціннісних орієнтацій політичних інституцій, зокрема політичних партій та політичних організацій у США наприкінці XX- початку XXI століття.

В рамках конфліктологічного підходу (Р.Дарендорф, Ч. Міллс, Л. Козер) розглянуто модель, в якій контркультура є опозиційною до існуючої політичної системи суспільства, політичних інститутів, політичної культури суспільства, та прагне їх трансформації відповідно до своїх ціннісних орієнтацій. Даний підхід дозволяє розглянути напрямки конфліктних взаємодій та стадії їх розвитку.

Також під час аналізу процесів розвитку напрямків контркультури застосовано історичний і порівняльний підходи. Це дало змогу простежити зміни у взаєминах між політичними інститутами і контркультурними спільнотами в досліджуваний період.

У дисертації використовуються методи і термінологічний апарат політології, соціології, культурології та інших гуманітарних наук: філософії, психології, літературознавства.

У дослідженні були застосовані наступні **методи**:

1. Структурно-функціональний метод дозволив виділити контркультуру як умовно-цілісне явище з культури США 1950-70-х рр., а також виділити з символічної структури цього феномену його суттєві ознаки.

2. Типологічний метод застосовується при виділенні ціннісних опозицій в протиставленні офіційної культури і контркультури США. Крім того, типологічний метод дозволив скласти типологію функцій культу ірраціональності, спонтанності в русі бітників та хіпі.

3. Біографічний метод є присутнім у роботі фрагментарно при культурологічному аналізі творів представників американської контркультури.

4. Метод контент-аналізу був використаний, зокрема, у дослідженні текстових масивів, політичних програм, положень, маніфестів «нових лівих», «везерменів».

5. Активно використовуються базові філософські методи наукового дослідження, такі як: синтез і аналіз, абстрагування і конкретизація.

Наукова новизна дослідження поєднана з авторським підходом розв’язання проблеми, який сформульовано у теоретичних положеннях і висновках до дисертації.

Вперше:

– реалізовано комплексний підхід до вивчення теорії контркультури і субкультури. Уперше досліджується контркультура в США 50-70 рр. XX ст. як особливий політичний, соціальний, культурний феномен, з акцентуацією уваги саме на її політичній складовій. Важливим є аналіз ціннісних орієнтацій, які переважали в американському суспільстві, характер їх змін під впливом феномену контркультури, що особливо активно проявлялося в кінці 1960-х, початку 1970-х років. Зокрема, це стосується зміни відношення, толерування до расових, національних груп, ЛГБТ-руху, феміністичного руху, зростання екологічної свідомості, поява нових політичних партій та рухів, які користувалися у своїй діяльності ідейними концепціями, притаманними контркультурі. Простежено вплив контркультури на політичну систему в США, зокрема на прикладі зміни політики Демократичної партії США, починаючи з

кінця 60-х років XX століття до початку XXI століття. Зокрема, вплив контркультури досліджено в контексті зміни електоральної бази партії, прийняття значної кількості ідей, що були характерними для контркультури, участі вихідців з контркультурного руху у формуванні державної політики та в діяльності партії в другій половині XX-початку XXI століття.

– досліджено генезу, розвиток і занепад контркультури як цілісний процес, який здійснив вплив на становлення новітніх молодіжних рухів, політичних рухів, що активно розвиваються в цілому світі, зокрема і в Україні. У рамках цього підходу простежено витоки руху контркультури, починаючи зі зламу XIX – XX століть та виникнення перших міських субкультурних рухів у США, які створили соціокультурний фон та певною мірою справили вплив на формування субкультури хіпстерів-бітників у 40-х роках XX століття; напрямки впливу пов'язані із середовищем нових культурних, художніх та мистецьких течій та рухів, які отримали свій розвиток у першій половині XX століття, які безпосередньо стосуються літератури, музики, образотворчого мистецтва; філософсько-політичні погляди, концепції, які стосувалися проблематики появи та розвитку небезпек масового суспільства, масової культури, розвитку індустріального суспільства, які склали інтелектуальний базис, ідейну основу контркультурного руху в 50-70-х роках XX століття.

– визначено етапи розвитку субкультури хіпстерів-бітників, вказані напрямки її розвитку, характерні елементи суспільно-політичних поглядів, визначена модель побудови субкультури, яка стала характерною для багатьох субкультур у другій половині XX століття. Зокрема, визначена та проаналізована генеза субкультури хіпстерів у афроамериканському середовищі (40-поч. 50-х рр. XX століття), розвиток субкультури в першій половині 50-х років XX століття, період максимального поширення, популярності субкультури (сер. 50-х-рр. XX століття) та спад руху (кінець 50-х початок 60-х років XX століття. Стосовно 60-х років XX століття виділено основні напрямки розвитку контркультури у політичному, соціальному аспектах, проаналізовано як цілісний процес напрямки побудови нових субкультур, соціальних та соціально політичних рухів, молодіжних груп, які здійснювали соціальний активізм у 60-70 роках XX століття. Серед них рухи хіпі, їпі, «нових лівих» та організацій, які виникли на основі цих рухів. Також важливо відзначити дослідження впливу практики та теорії контркультури 50-70-х років XX століття, які отримали подальший розвиток у кінці XX – на початку XXI століття. Передусім це стосується політичних партій та суспільно-політичних рухів, які значною мірою спиралися на досвід діяльності контркультури в 50-70-х роках, зокрема «зелених», антиглобалістів, екологічних, феміністичних, ЛГБТ та інших громадсько-політичних рухів та політичних партій;

– запропоновано типологізацію напрямків наукових підходів до визначення поняття контркультури за критерієм відношення до контркультури. Серед них визначено апологетичний, критичний та збалансований підходи. Безпосередньо до апологетичного підходу віднесені наукові роботи, характерним для яких є позитивне ставлення до контркультури, соціальних, політичних аспектів її діяльності. До критичного підходу зараховані

дослідники, які розглядають контркультуру як негативне соціальне явище і практику. Збалансований підхід поєднує в собі роботи багатьох дослідників, які намагаються розглянути контркультуру як об'єктивне явище, враховуючи при цьому її слабкі та сильні сторони. Причому спільним для авторів є визнання важливості існування явища, його впливу на соціокультурний та політичний процеси. Критицизм відноситься значною мірою до радикальних культурних практик, політичного екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами в середовищі представників контркультури.

Удосконалено:

– визначення фундаментальних наукових понять у сфері вивчення контркультури. Зокрема, визначено саме поняття контркультури, у широкому сенсі, як сукупності ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі, та, у вузькому значенні, як сукупності критичних культурних, соціально-політичних установок у 50-70 роках XX століття. Цей термін часто в західній науковій та публіцистичній літературі використовується як «контркультура 60-х»;

– категорійно-понятійний апарат, визначення сутності понять, що використовується у сфері дослідження молодіжних рухів та контркультури, фактичні дані, пов'язані з генезою та розвитком ключових термінів та понять, спільні та відмінні риси між поняттями субкультура та контркультура, межі їхнього поєднання та вагомі відмінні риси, специфіку взаємодії у рамках досліджуваної теми; Визначено, що для субкультури є характерним спільність ідеології, ментальності, символіки, культурного коду. Також характерні спільні поведінкові особливості – звичаї, моделі та стереотипи поведінки. Контркультура, на відміну від субкультури, не завжди обмежена цінностями певної соціальної групи. Тому різницю між субкультурами і контркультурою варто розглядати у ціннісному аспекті. Адже сукупність цінностей, притаманних контркультурі, підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур.

Набули подальшого розвитку:

– теоретико-практичні аспекти генези та розвитку «нового-лівого» руху як складового елементу контркультурного процесу в США в 60-х роках XX століття; дослідження діяльності організацій «нового лівого» руху, зокрема «Студенти за демократичне суспільство», «їппі», «Везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США, а також процес кризи в середовищі контркультури на початку 70-х років XX століття, її причини та особливості поєднання контркультури і «базової культури» в США в 70-х роках XX століття;

– дослідження характерних особливостей впливу контркультури на становлення нових субкультур, соціально-політичних рухів у кінці XX – початку XXI століття, на політичну, суспільну, культурну сфери у США та країнах Західної Європи; впливу ідейної бази, практики контркультурного руху в Україні у складі СРСР, та поширення субкультурного руху у 60-70-х роках XX століття.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в дослідженні та прогнозуванні розвитку сучасних

молодіжних рухів та субкультур в Україні та країнах Центральної та Східної Європи, оскільки переважна більшість з них перебирають досвід своїх прямих ідейних попередників з США. Важливим шляхом практичного втілення результатів дисертаційного дослідження є формування матеріалів для спецкурсів з політичної соціології, теорії політичної культурології, теорії соціальних рухів у політології.

Апробація. Матеріали дисертації були презентовані на наступних наукових, медійних заходах: Х Міжнародна Кримська конференція «Космос і біосфера» (Коктебель, Крим, Україна, 23-28 вересня, 2013 р.); Круглий стіл «Зміна зовнішньополітичного курсу країн Центральної Європи під впливом української кризи», на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 3 березня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет, Феномен контркультури (Київ, 16 травня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет. Субкультура. Міські племена (Київ, 1 червня 2016 року); Міжнародна конференція «Виклики та загрози суспільству у XXI столітті», (Кошице, Словаччина, 12-13 травня 2016 року); Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика та адміністративна реформа в Україні: уроки європейського досвіду впровадження і реалізації» (Ужгород, 14–15 грудня 2016 року); Науковий семінар «Роль неструктурованого політичного насильства у XXI столітті» на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 22 грудня 2016 року); Міжнародний науковий семінар «Відкат від демократії в країнах Центральної Європи: глобальні та регіональні аспекти» (Ужгород, 6 квітня 2017 року); Міжнародна конференція «Актуальні питання теорії та практики політики та міжнародних відносин», (Кошице, Словаччина, 11-12 травня 2017 року); Міжнародна науково-практична конференція «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам´яті та забезпечення прав національних меншин» (Ужгород, 3 травня 2018 року); Науково-практична конференція «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (Ужгород, 15 листопада 2018 року). Результати дослідження також обговорено на теоретичних семінарах і засіданнях кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 15 публікаціях, зокрема, у 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, (у тому числі 3 наукові статті, опубліковані у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статтях у інших вітчизняних виданнях, та 6 публікаціях у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Наукове дослідження складається з анотації (українською та англійською мовами), змісту, основної частини, в яку входять вступ, п’ять розділів дисертації, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінки. Обсяг основного тексту – 199 сторінок. Список використаних джерел – 16 сторінок (158 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено його мету та завдання. Визначено й розкрито предмет та об'єкт дослідження. Детально висвітлено методологію та методи, які використані у процесі роботи. Окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «Стан наукового опрацювання проблематики контркультури та джерельна база дослідження» здійснено аналіз досвіду вивчення в політичній науці проблематики контркультури в змісті суспільно-політичних процесів та джерельної бази дослідження.

Розглянуто ключові концепції зарубіжних та українських теоретиків, що дало змогу: сформувати понятійно-категоріальний апарат дослідження (на основі робіт Т. Роззака, Д. Гебдіджа, Т. Парсонса, М. Дж. Їнгера, Ф. Тернера, Д. Белла, К. Кеністона, Ф. Девіса, Ю. Гудгарта, Ч. А. Рейча, Ю. Давидова, Е. Баталова, О. Байчорова, К. Мяло, П. Гуревича, А. Керві та інших) та виділити чіткі наукові підходи до вивчення проблематики контркультури. Також визначена авторська типологія наукових напрямків, конструйована за критерієм відношення до контркультури.

Варто зазначити, у процесі ґрунтовного аналізу стану наукової розробки проблеми в Україні з'ясовано, що тематика контркультури в контексті суспільно-політичних процесів досліджена недостатньо, теоретичні узагальнення в цьому напрямі є достатньо фрагментарними та не описують феномен генези, розвитку і занепаду контркультури як цілісного процесу та політичного, соціального і культурного феномену.

Другий розділ «Теоретико-методологічні підходи до вивчення феномену контркультури в політичних процесах» присвячено понятійно-категоріальному апарату вивчення проблеми і механізмам впливу феномену контркультури на суспільно-політичні процеси.

У ***підрозділі 2.1 «Теоретичні концепти, підходи до вивчення контркультури»*** виокремлено головні теоретико-методологічні концепти стосовно розуміння сутності й співвідношення понять «контркультура» та «субкультура» в українській, та зарубіжній політичній науках. Виокремлено особливості такого розуміння з позицій методологічних підходів системного аналізу та конфліктологічного підходу, історичного і порівняльного підходу.

У ***підрозділі 2.2. «Витоки політичної ідеології контркультури»*** визначено ідейні концепції, які впливали на становлення контркультури. На формування ідейних основ контркультурного руху справила вплив значна кількість чинників, але серед них особливе місце посідають роботи західних мислителів, погляди яких склали фундаментальну ідейну базу під контркультурним проектом. Особливе значення мали критичні роботи представників Франкфуртської школи, філософів-екзистенціалістів. Зокрема, були використані концепти «одновимірної людини» та «одновимірного суспільства», у якому немає принципової різниці між капіталістичним і соціалістичним ладом, оскільки обидва вони є модифікаціями індустріального суспільства, у якому технічний прогрес сприяє створенню «тотальної» системи, яка базується на могутньому розвитку продуктивних сил, що стабілізують її.

Третій розділ «Становлення контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70 рр. XX ст.» присвячено вивченню джерел, передумов, які зумовили розвиток контркультури в досліджуваний період, охарактеризовано становлення напрямків контркультурного руху, субкультур *в 50-70 рр. XX століття.*

У ***підрозділі 3.1. «Передумови становлення контркультури в 40-50 рр. XX ст.»*** аргументовано суспільно-політичний контекст, який зумовив виникнення контркультурного процесу. Контркультура у США середини XX століття виникає на зламі модерну і постмодерну, епохи індустріального і постіндустріального суспільства, причини її появи кореняться у тих явищах, які були породжені індустріальною цивілізацією. Культурний базис наявної в США соціоекономічної системи корпоративного лібералізму становили масова культура та бюрократична дисципліна. Тому, як наслідок, альтернативні погляди і сумніви щодо дійсної демократичності і гуманності чинного устрою часто втілювалися у формах політико-культурної критики.

У підрозділі 3.2. «Зміна ціннісних орієнтацій в американському суспільстві в 50-х роках XX століття, рух бітників» визначено, що ***у*** другій половині 40-50-х років XX століття об'єднання критичних ідей знаходить своє вираження в русі бітників – першій субкультурі, яка дала початок контркультурному проекту 50-70-х років XX століття. Слід зазначити, що вплив бітників сягнув далеко за 60-ті роки, став прообразом для багатьох наступних субкультур та протестних рухів. У підрозділі подана авторська структуризація розвитку субкультури хіпстерів-бітників. Там же визначена етимологія основних термінів, пов'язаних з рухом бітників-хіпстерів, характеризуються форми політичної активності представників руху.

У підрозділі 3.3. «Розквіт субкультур у 60-х роках XX ст.» досліджено розвиток субкультур, які були частиною контркультурного проекту 60-х років XX століття. Зокрема, визначено генезу субкультурних рухів, їхню спадкоємність стосовно попередніх рухів, зокрема до бітників-хіпстерів, а також проаналізовано ціннісні установки субкультур, особливо в контексті суспільно-політичних процесів у США в 60-х роках XX століття.

Однією з найбільш політично активних молодіжних субкультур стали народники (folkies) – молодіжний рух, який активізувався з 50-х років XX століття, але пік його розвитку припав на 60-ті роки. Для цього руху характерним є перенесення соціально-політичної тематики до культурної сфери, зокрема у формі «музики протесту». Наступною субкультурою, яка почала формуватися в першій половині 60-х років XX століття і вийшла на авансцену в середині 60-х років, стали хіпі. У контексті суспільного активізму хіпі ми можемо визначити декілька рис. З одного боку, це активна політична позиція, зумовлена участю в антивоєнному русі, боротьбі за громадянські права, участі в політичних, соціальних, екологічних ініціативах. У 60-х роках XX століття цей напрямок найбільш повно представляв рух «їппі», політизованих хіпі. Уже в 70-х роках XX століття цей напрямок перетворився в екологічний рух, у феміністичний рух.

Інший напрямок, з яким хіпі часто асоціюють, – експеримент з ідеєю реалізації на практиці «Великої відмови» – створення альтернативного суспільства в рамках комун та інших форм співжиття.

Четвертий розділ «Молодіжні суспільно-політичні рухи і контркультура» розкриває авторський підхід до аналізу ідейної основи та діяльності «нового лівого» руху та радикальних суспільно-політичних молодіжних рухів у 60-70-х роках XX століття як складових елементів контркультури.

У підрозділі 4.1. «Новий-лівий» рух як складовий елемент контркультурного процесу в США в 60-х роках XX ст.» досліджується «новий лівий» рух як складова частиною контркультури 50-70-х років XX століття, як напрямок, що найбільш чітко зміг артикулювати власні політичні цілі та вимоги. Досліджується генеза «нового лівого» руху як альтернативного шляху, що відкидав діяльність традиційних марксистських та соціал-демократичних партій та рухів, які входили в існуючу суспільно політичну систему. Прослідковується взаємозалежність між виникненням «нового лівого» руху в Західній Європі, передусім Великій Британії, Франції і США. Проаналізовані ідейні напрямки, які вплинули на появу «нового лівого» руху.

У підрозділі 4.2. «Діяльність організацій «СДС», «їппі», «везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США» комплексно проаналізована генеза, розвиток, причини занепаду контркультурних молодіжних суспільно-політичних рухів у 60-70-х роках XX століття. Діяльність організацій подана в контексті суспільно-політичного процесу у США в досліджуваний період, зокрема загострення протистояння в «Холодній війні», участі в ненасильницьких акціях спротиву в рамках Руху за громадянські права та боротьбі проти війни у В'єтнамі.

Також визначена ідейна еволюція представників «нового лівого» руху, зокрема організації «Студенти за демократичне суспільство», СДС, та її рух від ненасильницького спротиву та критики політичного процесу в США (1960-1967 рр.) до радикальних, насильницьких дій і відхід від першопочаткової ідейної основи до більш традиційних, марксистських поглядів (1968-1969 рр.). Також уперше проаналізована діяльність організацій, передусім тих, які виникли на основі СДС, наприклад «везерменів», та продовжили нелегальну боротьбу в 70-х роках XX століття. Крім цього, досліджена генеза радикальної афроамериканської політичної групи «Чорні пантери» та політичного крила руху хіпі – «їппі».

П'ятий розділ «Суспільно-політичний процес та контркультура наприкінці XX – початку XXI століття» розкриває причини занепаду контркультурного проекту в 70-х роках XX століття, аналізує його значення та вплив на появу нових політичних партій і суспільно-політичних рухів; вплив на політику провідних політичних партій та політичні процеси в США.

У підрозділі 5.1. «Криза в середовищі контркультури на початку 70-х років XX століття» проаналізовано основні кризові явища, які зумовили спадання контркультурного руху в політичній, соціальній та культурній сферах. Початок 70-х років XX ст. для контркультури характеризувався декількома основними тенденціями. З одного боку, відбувається швидка комерціалізація

тих її елементів, які були найменш шокуючими та могли бути сприйняті масовою культурою. Насамперед, це стосувалося рок-музики, мистецтва та стилю контркультури, який був підхоплений індустрією моди. З іншого боку, політичний контркультурний рух, якого не торкнулося питання «комерціалізації» чи включення до мейнстрімової культури, перебував у кризі через ідейні протиріччя у середовищі «нових лівих». Розглянуті також зовнішньополітичні фактори – завершення участі американських військових у В'єтнамській війні, політика «розрядки» між США і СРСР та фактор енергетичної кризи 1973 року.

У підрозділі 5.2. «Вплив контркультурного руху на політичні процеси в США у кінці XX – початку XXI століття» висвітлено характерні напрямки в політиці США, на які вплинули контркультурні ідеї. Визначено, що вплив контркультурного руху простежувався у сфері імплементації державною владою політичних рішень. Також з 70-х років XX століття розпочався процес включення активістів до політичних партій США. Причому цей процес стосувався не тільки входження до нечисленних і відтак маловпливових – Соціалістичної чи Комуністичної партій США, але й відбувався перехід активістів, зокрема «нового лівого» руху, до домінуючих партій, передусім Демократичної партії США. Також спостерігався процес створення нових політичних сил, зокрема «зеленого» напрямку, до якого також долучилися представники контркультури.

Підрозділ 5.3. «Вплив та значення контркультури на становлення суспільно-політичних рухів та субкультур в кінці XX – початку XXI століття» доводить, що, незважаючи на кризові явища, які були характерними для контркультури в 70-х роках XX століття, вона має вагоме значення для становлення суспільно-політичних рухів та субкультур як у США, так і в усьому світі. Проаналізовано значення контркультури через призму поглядів дослідників від загалом позитивного відношення до періоду контркультури 50-70-х рр. XX століття, до визнання цього періоду як кризового і навіть негативного. Визначено вплив на становлення «зеленого» громадсько-політичного руху, який почав свій розвиток безпосередньо від контркультурного проекту в 70-х роках XX століття; проаналізовано ідейний та організаційний вплив контркультури на генезу та розвиток антиглобалістського руху, який з'явився в 90-х роках XX століття і набув суспільно-політичної ваги на зламі XX – XXI століть. Визначений також вплив ідей контркультури на розвиток феміністичного руху та ЛГБТ-руху.

Рух контркультури у 50-70-х роках XX століття здійснив значний вплив на суспільні, політичні процеси в усьому західному світі. Суміжні і подібні процеси, із взаємовпливами, відбувалися у Великобританії, Франції (студентська революція 1968 року), Західній Німеччині та інших країнах. Контркультурний вплив відчувався й у країнах соціалістичного табору, в Україні, інших республіках Радянського Союзу. Зокрема, цей процес проявлявся у формі поширення субкультур (передусім хіпі), суспільних та політичних цінностей, притаманних контркультурі.

ВИСНОВКИ

1. Починаючи із 70-х років XX століття, феномен контркультури активно вивчається у суспільній науці. Весь спектр підходів до вивчення контркультури можна поділити на декілька напрямків. Зокрема, за критерієм відношення до контркультури, можна виділити апологетичний, критичний та збалансований підходи. Відтак до апологетичного підходу відносяться роботи, які передусім позитивно визначають явище контркультури, її вплив на суспільство, культуру та політичну діяльність. Передусім до цього напрямку слід зарахувати роботи Ч. Роззака, Ч. Рейча, Ф. Слейтера. Критичні зауваги, які містяться у роботах, не впливають на позитивне відношення авторів до явища контркультури.

Представники критичного підходу вважають контркультуру негативним соціально-політичним і культурним явищем. До цього напрямку належать такі, не схожі за своїми підходами та поглядами, автори, як американський дослідник Д. Белл та радянський науковець Ю. Давидов. Загалом, негативне відношення до контркультури є характерним також для робіт Дж. Хіза, Е. Поттера, Ф. Девіса, М. Новинської, О. Байчорова та деяких інших науковців.

Намагання зробити об’єктивний аналіз явища контркультури, враховуючи її слабкі та сильні сторони, характерні для представників збалансованого підходу. Автори цього напрямку наголошують на важливості досліджуваного явища та його довготривалому впливі на суспільство, але у той же час критично відносяться до вагомих елементів, притаманних контркультурі, зокрема до радикальних культурних практик, політичного екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами тощо. До представників цього напрямку відносяться дослідники Дж. М. Їнгер, К. Кеністон, Алекс Керві, П. Гуревич, К. Мяло, Ю. Гудгарт, Ф. Тернер та інші.

Загалом, спостерігається декілька хвиль зацікавленості контркультурою. Перші наукові роботи стосуються 1960 року, значна кількість досліджень була опублікована у другій половині 1960 – початку 1970 років. Із середини 70-х років XX століття відзначається спад інтересу до контркультури 60-х років. Явище вважалося таким, що завершилося, а розгляд контркультури проводився у контексті панківського руху, уже як його антитеза (щодо руху «нових лівих», хіпі). Ситуація починає змінюватися у 1990-х та 2000-х роках, до теми контркультури знову починають звертатися науковці. Значною мірою це пов’язано з новими молодіжними субкультурними рухами, рейв-культурою, які активно освоювали спадщину «бунтівних 60-х». Також актуалізації досліджень сприяла поява антиглобалістського руху.

2. Уперше в науковій літературі термін контркультура згадується 1951 року в роботі Т. Парсонса «Соціальна система», у контексті дискусії щодо ідеології субкультурних рухів та девіантних груп. У дещо зміненому написанні, із розширеним описом, термін контркультура використовує американський соціолог Дж. М. Їнгер у 1960 році. Протягом 50-х і більшої частини 60-х рр. XX століття термін залишився поза масовою увагою наукової спільноти. Саме в пік розвитку молодіжного руху, у 1969 році, виходить у світ робота Чарльза Роззака «Створення контркультури», яка популяризує та йменує весь рух «контркультурою» (англ. «counterculture»).

Підходи до визначення терміна контркультури можна умовно поділити на

дві групи. До першої відносяться ті дефініції, які розглядають термін у вузькому значенні, як сукупність критичних культурних, соціально-політичних установок у середовищі американського (згодом й європейського) суспільства у 50-70 роках XX століття. Друга група підходів спирається на контркультуру в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі. У широкому розумінні контркультура не має часової прив'язки до якогось одного історичного періоду.

Аналізуючи специфіку співвідношення між контркультурою та субкультурою, видається доцільним розглядати відмінність між ними передусім у ціннісному аспекті. Відтак у 50-70-х роках XX століття сукупність цінностей, притаманних контркультурі, підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур. Варто також зазначити, незважаючи на те, що субкультури постійно з'являються в історії людства, більшість із них все ж прагнуть прилаштуватися до пануючої культури. Комплекс цінностей контркультури, навпаки, претендує на певну універсальність. Народжуючись у рамках чіткої, локальної соціальної спільноти, він з часом виходить за її межі і починає просувати нові ціннісні й практичні установки для широких верств суспільства.

Характеризуючи витоки ідеології контркультури, варто зазначити, що на неї вплинула значна кількість різноманітних ідейних та філософських концепцій. Зокрема, відчутний вплив спричинили погляди представників «франкфуртської школи», передусім Г. Маркузе, французьких екзистенціалістів, В. Рейха та П. Гудмена. Загалом, контркультурою було сприйняте критичне відношення до сучасного їй індустріального, послуговуючись терміном Г. Маркузе, «одновимірного» суспільства, у якому зникає принципова відмінність між капіталізмом і комунізмом. Для самого суспільства є характерною забюрократизованість управління, перевага загальності над індивідуальністю, спроба здійснювати контроль суспільством через економічне та політичне маніпулювання потребами. Середовище зародження контркультури у другій половині 40-х років та у 50-х роках XX століття стосувалося якраз соціальних аутсайдерів, периферійних прошарків суспільства, молоді, представників «кольорових» меншин. Тобто саме тих суспільних груп, до яких, на думку Г. Маркузе, переходить революційна роль від робітничого класу, який її втратив та став системним елементом розвинутого індустріального суспільства.

3. Торкаючись причин та передумов появи контркультури у США, слід зауважити, що вона виникає у 50-70-х роках XX століття саме як опозиційна соціальна теорія та практика, критика якої стосувалася конформістського масового суспільства, масової культури, забюрократизованості, характерної для корпоративних та державних установ у США. Безпосередні витоки контркультури можна прослідкувати з кінця XIX – першої половини XX століття, зокрема у вигляді неформальних рухів у великих американських містах, передусім Нью-Йорку, та руху «Молодих людей».

Першою субкультурою, яка дала початок контркультурному проекту 50-70-х років XX століття, став рух хіпстерів-бітників, який виникає у другій

половині 40-х років XX століття. Розвиток субкультури можна структурувати наступним чином:

– Генеза субкультури хіпстерів у афроамериканському середовищі, створення власного мовного «коду», стилю життя, зарахування до субкультури представників білих американців.

– Розвиток субкультури у першій половині 50-х років XX століття пов'язаний, зокрема, з активізмом та оформленням ідей «розбитого покоління» у творах авторів-бітників, популяризація субкультурного руху у ЗМІ (перша половина 50-х років XX століття).

– Період максимального поширення, популярності субкультури, висвітлення її у ЗМІ, створення у суспільній свідомості стереотипного образу бітника – представника субкультури та залучення окремих зовнішніх елементів субкультури до масової культури (друга половина 50-х років XX століття).

– Спад руху (кінець 50-х – початок 60-х років XX століття).

У пошуках альтернативи масовій культурі, яка активно виховувалася політикою «корпоративного лібералізму», представники субкультури хіпстерів-бітників звернулися до досвіду інших культурних зразків. Передусім, це афроамериканська культура, з якої, власне, й розпочинається становлення субкультури. Слід відзначити неабиякий вплив покоління хіпстерів-бітників на подальші субкультурні рухи не тільки у США, але й у цілому світі. Уперше поколінням була реалізована субкультурна соціальна матриця, зі своїми героями і антигероями, типом поведінки, мовою та світоглядом, що стала своєрідним зразком для наслідування наступних молодіжних субкультур. Так, у XXI столітті поширення набула субкультура хіпстерів, яка запозичила назву від своїх попередників середини XX століття.

Аналізуючи особливості субкультур 1960-х років, передусім слід зауважити, що цей період став злетом, квінтесенцією всього субкультурного руху 50-70-х років XX століття. Наймасовішою субкультурою 60-х років XX століття стали хіпі. Для нього були характерними відмова від цінностей масової культури, стилю життя, розбудовувалися нові напрямки соціальних взаємодій, проводився пошук нових суспільно-політичних орієнтирів та альтернативних форм співжиття, почалася активна розбудова альтернативних медіа, розпочав діяльність рух «діггерів», з’явилася чимала кількість освітніх та соціальних ініціатив, особливо в галузі охорони здоров’я. Деякі з них продовжують функціонувати й у XXI столітті.

Торкаючись теми суспільної активності, варто зауважити, що хіпі активно брали участь у русі за громадянські права, антивоєнному русі, значній кількості політичних, соціальних та екологічних ініціатив. Найбільш повно цей напрямок представляли «їппі» – рух політизованих хіпі. Значна частина учасників субкультури хіпі також вибирала шлях створення альтернативного суспільства, у рамках різноманітних комун, сквотів, інших форм співжиття.

4. Вагомою частиною контркультури, її безпосередньою суспільно-політичною складовою став «новий лівий» рух, діяльність якого у США розгорнулася з початку 60-х років XX століття.

Для «нових лівих» є характерною критика представників традиційного марксизму за надмірну догматичність та невідповідність їхньої критичної теорії

реаліям середини XX століття. Зокрема, «нові ліві» відкинули практику традиційних марксистських та соціал-демократичних партій та рухів, які, на їхню думку, виявилися включеними в існуючу суспільно-політичну систему та вже не могли бути агентами якісних змін. Критика нових лівих стосувалася як західного, зокрема американського лібералізму, так і радянського соціалізму, вважаючи їх породженням того ж самого індустріального суспільства, яке у своїй основі прагне тоталітарності. Спираючись на теоретичні роботи науковців Франкфуртської школи, передусім Г. Маркузе, а також Ч. Міллса, «нові ліві» визначали, що революційна роль від пролетаріату переходить до соціальних аутсайдерів – люмпен-пролетаріату, представників етнічних меншин, країн третього світу, що борються проти колоніалізму, а також митців, студентів та інтелектуалів.

У США найбільш масовою та впливовою організацією, яка артикулювала погляди нових лівих, стали «Студенти за демократичне суспільство» (СДС). Організаційна структура прагнула до побудови горизонтальних зв'язків комунікації, децентралізації у процесі прийняття рішень окремими складовими осередками, до відмови від ієрархічних структур та інституту формального лідерства. Хоча організація не мала чітко вираженої ідеології, однак у 1962 році була схвалена Порт-Гуронська заява, де були окреслені програмні засади організації, зокрема, позиція щодо активної участі та ініціативи студентів у широких соціальних реформах, які мали відбутися в американському суспільстві. У політичному аспекті організація виступала за якнайширше впровадження партиципаторної демократії у процесі прийняття рішень та державного управління.

У 1965-1969-х роках організація СДС досягла найзначнішого розвитку, була одним з вагомих учасників руху за громадянські права, руху проти В'єтнамської війни, здійснювала значну кількість суспільних акцій, виступила організатором антивоєнного маршу на Вашингтон, організовувала заворушення в університетських студмістечках. У 1967-1969 роках відбувається швидка радикалізація учасників СДС: організація починає схилятися від ненасильницьких до радикальних, революційних методів діяльності, пов'язаних з можливістю використання насильства. Цей фактор, а також проблема поступового відходу від ідей, виголошених у Порт-Гуронській заяві, у напрямку до більш структурованої, з внесенням постулатів традиційного марксизму, ідеології, стали причиною кризи, а потім і розколу в СДС. Він став безпосередньою причиною занепаду організації. Серед інших причин варто назвати вузьку соціальну базу організації, відсутність чіткої ідеології та слабку організаційну структуру. Зрештою, фракція СДС, «Революційний Молодіжний Рух I», більш відома під назвою «везермени», перейшла до форм терористичної діяльності проти представників влади, державних інституцій. Реалізовуючи принцип «принести війну додому», вона мала на меті розпочати широкий революційний рух у Сполучених Штатах. Починаючи з 70-х років XX століття, «везермени» повністю перейшли до підпільної діяльності. Кількість учасників організації різко скоротилася. Відсутність масової підтримки серед населення, відхід значної частини учасників «нового лівого» руху від «везерменів», засудження методів діяльності, а також закінчення війни у В'єтнамі і нові

економічні реалії у США стали причинами занепаду організації. Її фактичний розпад відбувається у 1976-1977 роках.

Чимало спільних рис спостерігалося між «новим лівим» рухом та радикальним політичним напрямком у русі афроамериканців, насамперед представленим «Партією Чорних Пантер». Маючи значну підтримку в середовищі афроамериканців, організація притримувалася ліворадикальних ідеологічних поглядів, поєднуючи їх з ідеями «чорного націоналізму». «Чорні пантери» переважно використовували легальні форми спротиву, але й не відмовлялися від методів, пов'язаних із використанням насильства.

Ще один напрямок розвитку політичного крила контркультури був представлений «Міжнародною Партією Молоді», більш відомою як рух «їппі», яка з'явилася у 1968 році. Діяльність партії мала яскравий, театралізований і саркастичний характер; метою її було політизувати представників руху хіпі. До активних ініціаторів руху належали Е. Хоффман, Дж. Рубін, А. Гінзберг, серед політичних вимог – завершення В'єтнамської війни, революційна зміна політичної системи у США. Зрештою, на початку 70-х років XX століття активність руху припинилася, її учасники відійшли від політичної діяльності.

5. Загалом, 70-ті роки XX століття стали кризовими для контркультури у США. Групи причин кризових явищ можна поділити на культурні, соціальні та політичні. Культурний компонент виявився у комерціалізації мистецтва та стилю контркультури. Серед факторів цього процесу: популяризація і масовизація рок-музики, комерціалізація субкультурного мистецтва та перетворення його на чергову тенденцію моди. Серед соціальних причин кризи контркультури можна виділити: «масовизація» руху хіпі, невдача соціального експерименту, пов'язаного зі створенням альтернативного суспільства, комун, поширеність девіацій у зв'язку із зловживанням алкоголю, наркотичних та психоделійних речовин, зміна поколінь. Економічна криза також мала негативні наслідки для контркультури в 70-х роках XX століття. Серед політичних чинників варто відзначити ідеологічну, організаційну кризу в русі «нових лівих», вузьку соціальну базу руху, перехід частини руху до насильницьких, терористичних форм діяльності. Важливим фактором стало також завершення В'єтнамської війни, яке, з одного боку, нормалізувало внутрішньополітичне становище, але з іншого – усунуло один з визначальних приводів активності «нового лівого» та ліворадикальних рухів, що виникли на його базі.

6. Незважаючи на зменшення активності контркультурного руху на початку 70-х років XX століття, його вплив на політичний процес продовжився і в наступні десятиліття. Зрештою, можна визначити, що вплив контркультурного руху простежувався у сфері імплементації державною владою політичних рішень, які були результатом і його вимог. Також з 70-х років XX століття розпочався процес включення активістів до політичних партій США. Причому цей процес стосувався не тільки входження до малочисельних і відтак маловпливових - Соціалістичної чи Комуністичної партій США, але й відбувався перехід активістів, зокрема «нового лівого» руху, до домінуючих партій, передусім Демократичної партії США.

Важливим є те, що у протестному суспільно-політичному русі США у 60-х

роках, одним з найвагоміших складників якого була «контркультура-60», робився основний акцент на цінності, які об'єднували цей рух. Таким чином, вплив контркультури на формування особливостей політики у США можна простежити на процесі прийняття відповідних політичних рішень. Важливим наслідком діяльності контркультури стало подальше розширення та захист громадянських прав у США. Загалом, під впливом рухів 60-х років XX століття відбулася лібералізація політичної системи. Цей фактор проявився на діяльності Демократичної партії США, яка в 60-х роках пережила непростий період переформатування, оскільки у 1964 році, за часів президентства демократа Ліндона Джонсона відбулося підписання Закону про громадянські права. Цей фактор зумовив поступовий відхід до республіканців традиційного виборця демократів – представників сільського населення Півдня, які явно чи не явно, але підтримували расове розділення. Наразі демократи користуються підтримкою у великих містах США та приморських штатах з потужною економікою. Варто відзначити, що Демократична партія підтримує ідеї та лозунги, які були поширеними серед контркультури. Це насамперед: підвищення податків для заможних, зростання соціальних виплат, розвиток інноваційних та високотехнологічних сфер економіки, активізм, пов'язаний із охороною навколишнього середовища. Крім цього, демократи закликають відмовитися від економічного протекціонізму, підтримують расові, національні та сексуальні меншини, виступають проти жорстких антимігрантських заходів.

Контркультура здійснила значний вплив на розвиток суспільно-політичних рухів США та світу, загалом. В основу значної кількості громадських, політичних рухів покладений той досвід, який був отриманий контркультурою у сфері боротьби за громадянські права, розвитку громадських ініціатив. Серед рухів, на які безпосередній вплив здійснила контркультура, є «зелений», феміністичний, ЛГБТ рух, а наприкінці XX століття – рух антиглобалістів. Чимало ціннісних орієнтацій, які були притаманні для контркультури, стали надбанням базової культури суспільства. Субкультури, які складали соціальну складову руху контркультури, стали загальносвітовим явищем, поширилися у значній кількості країн, зокрема і в Україні. Культурна, мистецька складова контркультури стала важливою віхою розвитку світової культури у XX столітті. Значення цього феномену на надзвичайно різноманітних рівнях у сферах літератури, живопису, музики відчувається і на початку XXI століття. Важливим є вплив контркультури також у галузі ІТ, створення мережевих комунікацій, побудови нових моделей бізнес-середовища, розвитку новітніх технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Барчій І.М., Шафраньош О.І. Становлення контркультури США в 60 - 70-х рр.. XX ст. *Грані*. 2012. №90. С. 77-81. (*Особистий внесок:* аналіз джерел виникнення контркультури та її розвиток у 60-х роках XX століття – 0,85 д.а.).

2. Барчій І.М., Шафраньош О.І. Криза контркультури в США в другій половині ХХ століття. *Грані*. 2014. № 7. С. 77-82. (*Особистий внесок:* визначення основних кризових тенденцій у середовищі контркультури – 0,90 д.а.).
3. Шафраньош О.І. Криза в середовищі контркультури в США на початку 70-х років ХХ століття. *Регіональні студії*. Ужгород, 2018. Вип.12. С. 152-165.
4. Шафраньош О. І. Теоретичні концепти вивчення співвідношення контркультури та субкультури. *Гілея: науковий вісник. 2019. – Вип. 141 (2). Ч. 3. Політичні науки.* С. 89–92.
5. Шафраньош О. І. Підходи до трактування феномену контркультури: спроба типологізації . *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22. No 3. С. 52-61.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шафраньош О. «Нові ліві» та виборчий процес у США в 60-70-роках ХХ століття. *Вибір 2019:* Матеріали науково-практичної конференції «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (м.Ужгород, 15 листопада 2018 року). Ужгород, 2018. С.65-68.
7. Шафраньош О. «Новий лівий» рух як складова частина контркультурного процесу в США у 60-х роках ХХ ст. *Актуальні проблеми політичної науки.* Ужгород, 2018. Вип. 3. С. 140–146.
8. Шафраньош О. Субкультура і політичний активізм на Закарпатті. *Європа і політика :* матеріали науково-практичної конференції «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам’яті та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 3 травня 2018 р.). Ужгород, 2018. С.37-39.
9. Шафраньош О. Досвід та практика толерантності в контркультурі у США в 50-70-х роках ХХ століття. Толерантність на кордонах Європи: вимір для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород, 2019. С.115-119.
10. Shafranyosh O. Counterculture as a challenge for 20th century and it’s influence on modern society. *Výzvy a riziká spoločnosti v 21. Storočí:* Zborník príspevkov z V. ročníka Vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov. Košice: 2018. S. 37-44.
11. Shafranyosh O. The impact of the counterculture on the youth movement at the beginning of 21th century. *Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov:* Zborník príspevkov zo VI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov. Košice: 2018. S. 236-245.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

12. Шафраньош О.І. Контркультура як засіб боротьби „нових лівих” і специфіка діяльності організації „Студенти за демократичне суспільство” в США у 60-х роках ХХ ст. *Соціально-політичні студії*. 2008. вип.1. С. 39-43.

13. Шафраньош О.І. Особливості антиглобалістського руху в США у кінці XX ст., на початку XXI ст.: структура і організації. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія.* Ужгород: Говерла, 2009. Вип. 12. – С. 211–217.
14. Шафраньош О.І. Феномен контркультури. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. Ужгород: 2010. Вип. 14. С. 64–67.
15. Шафраньош О.І. «Нові ліві» в контексті контркультури у США в 60-х роках XX ст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Міжнародні відносини.* Ужгород: 2018. Вип. 4. С. 58-64.

АНОТАЦІЯ

Шафраньош О.І. – Характерні особливості феномену контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70 рр. XX ст. - на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

У дисертації здійснено аналіз становлення і розкриття феномену контркультури в США у суспільно-політичній та культурній сферах в контексті суспільно-політичних процесів у 50-70-х роках XX століття.

Реалізовано комплексний підхід до вивчення теорії контркультури і субкультури. Вперше досліджується контркультура в США 50-70 рр. XX ст. як особливий політичний, соціальний, культурний феномен, з акцентуацією уваги саме на її політичній складовій. Досліджено генезу, розвиток і занепад контркультури як цілісний процес, який здійснив вплив на становлення новітніх молодіжних рухів, політичних рухів, які активно розвиваються в цілому світі, зокрема і в Україні. Запропоновано типологізацію напрямків наукових підходів до визначення поняття контркультури. Набули подальшого розвитку теоретико-практичні аспекти генези та розвитку «нового-лівого» руху як складового елементу контркультурного процесу в США в 60-х роках XX століття. Результати даного дослідження можуть бути використані в дослідженні та прогнозуванні розвитку сучасних молодіжних рухів та субкультур в Україні та країнах Центральної та Східної Європи, оскільки переважна більшість з них перебирають досвід ідейних попередників з США. Важливим шляхом практичного втілення результатів дисертаційного дослідження є формування матеріалів для спецкурсів з політичної соціології, теорії політичної культурології, теорії соціальних рухів у політології.

Ключові слова: політичний процес, політичний інститут, контркультура, субкультури, молодіжні рухи, нові ліві, хіпі, бітники, рух за громадянські права, держава, національні меншини, рух зелених, шістдесяті роки, США.

АННОТАЦИЯ

Шафраньош А.И. – Характерные особенности феномена контркультуры в контексте общественно-политических процессов в США в 50-70 гг. XX в.- на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 «Политические институты и процессы». – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2019.

В диссертации осуществлен анализ становления и раскрытия феномена контркультуры в США в общественно-политической и культурной сферах в контексте общественно-политических процессов в 50-70-х годах XX века.

Реализован комплексный подход к изучению теории контркультуры и субкультуры. Впервые исследуется контркультура в США 50-70 гг. XX в. как особый политический, социальный, культурный феномен, с акцентуализацией внимания именно на ее политической составляющей. Исследован генезис, развитие и упадок контркультуры как целостный процесс, который оказал влияние на становление новых молодежных движений, политических движений, которые активно развиваются во всем мире, в том числе и в Украине. Предложено типологизацию направлений научных подходов к определению понятия контркультуры. Также усовершенствован категорийно-понятийный аппарат, определены сущности понятий, используемых в сфере исследования молодежных движений и контркультуры. Результаты данного исследования могут быть использованы в исследовании и прогнозировании развития современных молодежных движений и субкультур в Украине и странах Центральной и Восточной Европы, поскольку подавляющее большинство из них берут опыт своих прямых идейных предшественников с США. Важным путем практического воплощения результатов диссертационного исследования является формирование материалов для спецкурсов по политической социологии, теории политической культурологии, теории социальных движений в политологии.

Ключевые слова: политический процесс, политический институт, контркультура, субкультуры, молодежные движения, новые левые, хиппи, битники, движение за гражданские права, государство, национальные меньшинства, движение зеленых, шестидесятые годы, США.

ABSTRACT

Shafranyosh O.I. – Characteristic features of the phenomenon of counterculture in the context of socio-political processes in the United States in the 50-70 years of the twentieth century. – Manuscript.

The thesis for a candidate of political sciences degree in specialty 23.00.02 "Political Institutions and Processes". – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2019.

The dissertation analyzes the formation and explanation of the phenomenon of counterculture in the United States in the socio-political and cultural spheres in the context of socio-political processes in the 50-70s of the 20th century. Complex approach to the study of the theory of counterculture and subculture is realized. For

the first time, the counterculture in 50-70 years of the twentieth century in the US is investigated as a particular political, social, cultural phenomenon, with an emphasis on its political component. analyzed the value orientations that prevailed in American society, the nature of their changes under the influence of the phenomenon of counterculture, which was particularly active in the late 1960s, early 1970s.

The genesis, development and decay of counterculture as an integral process that influenced the formation of the latest youth movements, political movements that are actively developing in the whole world, including Ukraine, has been researched. In the dissertation was proposed the typology of directions of scientific approaches to the definition of the concept of counterculture. Among them there are apologetic, critical and balanced approaches. Directly to the apologetic approach belong scientific works, which has the positive relation to counterculture, social and political aspects of its activities. The critical approach includes positions, that consider counterculture as a negative social phenomenon and practice. A balanced approach combines the work of many researchers, which combines efforts to understanding counterculture as an objective phenomenon, while taking into account its weaknesses and strengths. At the same time, the authors, which belong to this approach to recognize the importance of the existence of the phenomenon, its influence on socio-cultural and political processes. Criticism relates to radical cultural practices, political extremism and excessive seizure of psychedelic substances among representatives of counterculture. The definition of fundamental scientific concepts in the field of studying counterculture has been improved. In particular, concept of counterculture, in the broad sense, is defined as a set of ideas, values, world outlooks that oppose the official, basic culture and, in the narrow sense, as a combination of critical cultural, socio-political attitudes in the 50-70 years of the 20th century. This term is often used in western scientific and journalistic literature as "the counterculture of the 1960s".

Also, was investigated the definition of the essence of the concepts used in the field of research of youth movements and counterculture, factual data related to the genesis and the development of key terms and concepts, the common and distinctive features between the concepts of subculture and counterculture, the boundaries of their combination; peculiarities of communication of subcultures of the 50's and 70's of the twentieth century, who joined to the development of a countercultural project.

The results of this study can be used in the research and forecasting of the development of modern youth movements and subcultures in Ukraine and in countries of Central and Eastern Europe, as the overwhelming majority of them take over the experience of their direct ideological predecessors from the United States. An important way of practical implementation of the results of the Ph.D. thesis is the formation of materials for special courses in political sociology, the theory of political culturology, the theory of social movements in political science.

Key words: political process, political institute, counterculture, subculture, youth movements, new left, hippies, beatniks, movement for civil rights, state, national minorities, green movement, sixties, USA.

Підписано до друку 08.10.2019. Формат 60х84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Віддруковано на різографі.

Видавництво УжНУ «Говерла»
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року